

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ АГРАРНОГО СЕКТОРУ АР КРИМ

У статті розглянуто питання розвитку агропромислового комплексу Криму Т та проведено оцінку його потенціалу. Розраховано основні показники діяльності трьох акціонерних товариств. Досліджено вплив організаційно-правової форми підприємства на результати його діяльності.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, акціонерне товариство, аналіз результатів діяльності, ефективність діяльності.

Реформування сільського господарства, яке розпочалося в 2000-х роках, призвело до того, що підприємства аграрного сектору економіки сьогодні репрезентовані різними організаційно-правовими формами. На зміну колгоспам і радгоспам прийшли фермерські господарства, кооперативи, приватні підприємства, товариства з обмеженою відповідальністю. Однією з правових форм сільськогосподарських підприємств є акціонерне товариство, яке, як структура господарювання, у найбільшому ступені відповідає економічній природі людини та інтересам держави. Це пов'язано з тим, що акціонерна форма ведення господарства найбільш пристосована до швидкої регенерації в періоди зростання після економічного спаду. Вона має можливість прискореного нарощування потенціалу, а також інтеграції з іншими ринковими суб'єктами, що особливо необхідно для розвитку аграрного сектору економіки України.

Щоб сільськогосподарські підприємства акціонерної форми власності могли вільно функціонувати в ринковій економіці, необхідна розробка певних механізмів, здатних забезпечити їх конкурентоспроможність. Розробка цих механізмів неможлива без дослідження особливостей діяльності підприємств, у ході якого можливо визначити як проблемні моменти діяльності, так і напрями їх вирішення.

Проблеми розвитку акціонерних товариств в аграрному секторі економіки України уже розглядалися науковцями. Так Я. І. Функ, В. А. Михальченко і В. В. Хвалеї [1] досліджували історію розвитку акціонерних товариств, Н. В. Харченко [15] – визначив їх недоліки, З. А. Жученко [7] – вивчав проблеми розвитку та управління, Ю. Лупенко [11] та О. М. Будник [5] – роль акціонерних товариств в аграрному секторі та ін.

Зазначеними фахівцями розглядалися різні проблеми розвитку акціонерних товариств, проте продовжує залишатися невирішеним питання, наскільки ефективно здійснюють свою діяльність сільськогосподарські підприємства цієї організаційно-правової форми.

Метою дослідження є порівняння результатів діяльності сільськогосподарських підприємств АР Крим акціонерної форми власності на підставі даних фінансової звітності, а також обґрунтування можливих перспектив розвитку зазначеної форми

підприємництва. Об'єктом дослідження є вивчення показників діяльності акціонерних товариств різних видів на базі сільськогосподарських підприємств АР Крим.

Родючі ґрунти, сприятливий клімат, вигідне економіко-географічне розташування – це основні фактори, які обумовлюють розвиток аграрного сектору економіки в АР Крим. Найбільш розвинені Сімферопольський, Красногвардійський та Чорноморський райони. Потенціал сільськогосподарського комплексу АР Крим великий, про що свідчать наступні показники.

Структуру продукції сільського господарства АРК порівнюють продукція рослинництва (48,7 %) і тваринництва (51,3 %).

Питома вага господарств населення у виробництві валової продукції сільського господарства займає 54 %, причому в 1990 році цей показник становив 19,8 %.

Посівні площі основних сільськогосподарських культур у 2010 р. склали 866,1 тис. га. За період 2005-2010 рр. збільшено площі використання зрошуваних земель, і в 2010 р. підготовлено до поливного сезону 207 тис. га. У структурі посівних площ основних видів сільськогосподарських культур переважають площі зернових і зернобобових (79 % у 2010 р.).

Із загального обсягу виробництва зернових культур 71 % виробляється сільськогосподарськими підприємствами, із загального обсягу виробництва картоплі та овочів 99% і 92% відповідно виробляється господарствами населення.

У загальній структурі поголів'я худоби та птиці переважає поголів'я птиці (12324,3 тис. голів станом на 1 січня 2011 р.), найменшу частку становить велика рогата худоба (143,3 тис. голів станом на 1 січня 2011 р.). При цьому 81,0 % (115,5 тис. голів) загального поголів'я великої рогатої худоби вирощується особистими господарствами населення, 59,0 % (7232,1 тис. голів) загального поголів'я птиці – в сільськогосподарських підприємствах.

У загальній структурі виробництва продукції тваринництва 57,9 % загального виробництва м'яса та 53,4 % загального виробництва яєць здійснюються сільськогосподарськими підприємствами, 90,8 % загального виробництва молока та 91,2 % загального виробництва вовни – особистими господарствами населення [13].

Реформування сільського господарства призвело до

різноманіття організаційно-правових форм, які ґрунтуються на трьох видах власності:

1) державній (виноградарсько-виноробні, насінницькі, племенні господарства, дослідні станції, учхози);

2) розділеній (частковій) власності (ТОВ, ВАТ, ЗАТ, ПАТ, ПрАТ, а також СВК різних видів);

3) підприємств у приватній власності: ПСП різних видів, фермерські господарства, малі підприємства, особисті підсобні господарства (ОПГ) [4].

Серед перерахованих форм власності більшість підприємств віддає перевагу акціонерним товариствам. Зазначена форма дозволяє брати участь в інвестиційних процесах поряд з підприємцями та значною кількістю простих громадян, які теж сприяють перерозподілу капіталів в економіці країни.

Відповідно до Закону України «Про акціонерні товариства» [8], акціонерне товариство – це господарське товариство, статутний капітал якого розподілений на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Стаття 5 цього Закону говорить, що акціонерні товариства за видами поділяються на публічні та приватні акціонерні товариства. Однак, на сьогодні діють відкриті та закриті акціонерні товариства, які були організовані до 2008 р. Вони не пройшли перереєстрацію та продовжують свою діяльність. Чинним законодавством не передбачено створення нових таких підприємств.

Дані про кількість підприємств, зайнятих в аграрному секторі Криму в розрізі організаційно-правових форм, наведено в таблиці 1.

Таблиця 1. Кількість суб'єктів господарювання в аграрному секторі АР Крим за видами організаційно-правових форм*

	На 01.01.2011 р.	На 01.01.2012 р.
Всього підприємств, зайнятих в аграрному секторі	3356	3358
Частка підприємств аграрного сектору від їх загальної кількості, %	6,22	6,05
Акціонерні товариства	82	76
Частка акціонерних товариств від їх загальної кількості, %	2,4	2,3
з них: публічні	5	15
приватні	3	19
відкриті	39	19
закриті	35	23

* Складено автором за матеріалами [16]

Станом на 01.01.2011 року в аграрному секторі економіки Криму функціонує 3356 сільськогосподарських підприємств. З них на частку великих підприємств припадає 0,3 %, частка середніх підприємств становить 8,4 %, малих підприємств – 91,3 % [16]. На частку акціонерних товариств станом на 01.01.2012 р. припадає 2,3 % від загальної кількості сільськогосподарських підприємств АР Крим, що становить 76 одиниць господарюючих суб'єктів. Акціонерні товариства представлені всіма видами, але необхідно зазначити, що кількість відкритих і закритих акціонерних товариств скорочується в результаті їх реорганізації в публічні та приватні.

Для аналізу діяльності акціонерних товариств аграрного сектору АР Крим нами були обрані наступні підприємства: ВАТ «Широке» та ПрАТ «Птахофабрика Южная» Сімферопольського району та ЗАТ «Дружба народів Нова» Красногвардійського району. Ці підприємства мають різні види організаційно-правової форми та різні виробничі напрями діяльності.

Розміри сільськогосподарського підприємства є одним з факторів ефективності використання виробничих ресурсів. Прямим показником розміру прийнято вважати обсяг виготовленої в господарстві валової та товарної продукції у вартісному вираженні за календарний рік. Вартість валової продукції підраховується множенням кількості виготовленої продукції кожного виду на зіставну ціну (на сьогодні діють ціни 2005 року) одиниці кількості з подальшим підсумовуванням вартостей. Вартість товарної продукції визначається множенням кількості

реалізованої продукції кожного виду на відповідну поточну ціну реалізації.

Крім прямого показника, при аналізі розмірів використовуються додаткові, непрямі показники: площі сільськогосподарських угідь, ріллі та посівів; середньорічна чисельність працівників; розмір основних виробничих фондів; поголів'я худоби в умовному обчисленні; обсяг споживаних енергоресурсів; кількість наявних тракторів, комбайнів і автомобілів та інші показники.

Здійснюючи аналіз розмірів підприємства, необхідно на підставі порівняльної оцінки показників встановити, на скільки зменшилися або збільшилися основні показники та в якій залежності. Розглянемо основні показники, що характеризують розміри господарств у таблиці 2.

Аналізуючи дані таблиці 2, можемо зазначити, що в аналізованих акціонерних товариствах агропромислового комплексу АР Крим показники розмірів підприємства різні, що залежить як від виду діяльності підприємства, так і від форми його власності.

Найбільшим за розмірами за показниками є ЗАТ «Дружба народів Нова», де вартість валової продукції в зіставних цінах 2005 р. і товарної продукції в поточних цінах склали відповідно 792 866 тис. грн. і 95260 тис. грн. Площа сільськогосподарських угідь цього підприємства становить 13402 га, з яких 99,2 % займає рілля. Середньооблікова чисельність співробітників на підприємстві також висока порівняно із іншими аналізованими підприємствами та становить 1167 чол.

Таблиця 2. Показники, що характеризують розміри акціонерних товариств агропромислового комплексу АР Крим за 2010 р. *

Показники	ВАТ «Широке»	ЗАТ «Дружба народів Нова»	ПрАТ «Птахофабрика Южная»
Вартість валової продукції сільського господарства в зіставних цінах 2005 року, тис. грн.	5984,7	792866	1932,2
Вартість товарної продукції, тис. грн.	7070,0	955260	2247
Площа сільськогосподарських угідь, га:	2554,0	13402	517
в т. ч., га: - рілля	2503,0	13290	508
- пасовища	51,0	112	9
Середньооблікова чисельність працівників, чол.	82	1167	32
Середньорічна вартість основних виробничих фондів і оборотних коштів, тис. грн.	18390	1987566	4296,5
Поголів'я худоби, умовних голів	1251	13986	211

*Складено автором за матеріалами звітності підприємств

На інших підприємствах, що аналізуються, вартість валової продукції в зіставних цінах 2005 р. і товарної продукції нижче. Так у ВАТ «Широке» вони складають 5984,7 тис. грн. і 7070,0 тис. грн. відповідно, а в ПрАТ «Птахофабрика Южная» 1932,2 тис. грн. і 2247 тис. грн.

Середньооблікова чисельність працівників коливається від 32 чол. (ПрАТ «Птахофабрика Южная») до 82 чол. (ВАТ «Широке»). Більшість підприємств залучає додаткових робітників у весняно-осінній період.

Зазначимо, що розмір основних і оборотних фондів у 2010 р. на підприємствах, що аналізуються, коливається від 4296,5 тис. грн. в ПрАТ «Птахофабрика Південна» до 1987566 тис. грн. ЗАТ «Дружба народів Нова».

Разом з тим необхідно зазначити, що всі аналізовані підприємства утримують тварин, незважаючи на високу витратність галузі. Найбільше поголів'я – 13986 ум. гол.

має ЗАТ «Дружба народів Нова», 1251 ум. гол. – ВАТ «Широке» і 211 ум. гол. – ПрАТ «Птахофабрика Южная».

У наш час більшість сільськогосподарських підприємств України знаходяться в скрутному фінансовому становищі. Взаємні неплатежі між господарюючими суб'єктами, високі податкові та банківські процентні ставки призводять до того, що підприємства виявляються неплатоспроможними. Зовнішньою ознакою неспроможності (банкрутства) підприємства є призупинення його поточних платежів і нездатність задовольнити вимоги кредиторів протягом трьох місяців з дня настання термінів їх виконання.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває аналіз основних показників діяльності підприємства (табл. 3).

Таблиця 3. Основні показники діяльності акціонерних товариств агропромислового комплексу АР Крим за 2010 р. *

Показники	ВАТ «Широке»	ЗАТ «Дружба народів Нова»	ПрАТ «Птахофабрика Южная»
Виручка від реалізації, тис. грн.	8480,0	1146312	2755
ПДВ, тис. грн.	1410,0	191052	459
Інші відрахування з доходу, тис. грн.	-	-	49
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	7070,0	955260	2247
Собівартість реалізації, тис. грн.	6071,0	701129	2010
Валовий прибуток, тис. грн.	999,0	254131	236
Інші операційні доходи, тис. грн.	2408	376735	188
Адміністративні витрати, тис. грн.	693,0	19557	192
Витрати на збут, тис. грн.	75,0	148658	14
Інші операційні витрати, тис. грн.	2560,0	298967	167
Інші доходи, тис. грн.	113	36317	1
Інші витрати, тис. грн.	74	112090	-
Чистий прибуток, тис. грн.	118,0	87911	52
Середньомісячна заробітна плата працівника, грн.	2321,1	3618,1	981,8
Продуктивність праці, тис. грн. / чол.	103,4	679,4	60,4
Первісна вартість основних засобів, тис. грн.	21032	196524	2239
Фондовіддача, грн.	0,34	6,29	1,27
Матеріалоемність, грн.	2,48	0,85	1,04
Фондомісткість, грн.	1,3	0,16	2,32
Рівень рентабельності, %	1,94	12,5	2,6

*Складено автором за матеріалами звітності підприємств

На підставі даних табл. 3 можна зробити висновки, що, незважаючи на важкий економічний стан сільськогосподарських підприємств України, акціонерні товариства, що аналізуються, у 2010 р. за результатами своєї роботи отримали прибуток. Найвищий рівень прибутку (87911 тис. грн.) отримало ЗАТ «Дружба народів Нова», найнижчий (52,0 тис. грн.) – ПрАТ «Птахофабрика Южная».

Так само необхідно зазначити, що рівень середньомісячної заробітної плати акціонерних товариств агропромислового комплексу, що аналізуються, вище рівня мінімальної заробітної плати, а на деяких підприємствах навіть у кілька разів.

Продуктивність праці на цих підприємствах різна і коливається від 60,4 тис. грн. / люд. (ПрАТ «Птахофабрика Южная») до 679,4 тис. грн. / люд. (ЗАТ «Дружба народів Нова»).

Аналіз показника фондівддачі дозволяє зробити висновок, що на 1 грн. виробничих фондів припадає менше 1 грн. виготовленої валової продукції. Так найвищий показник фондівддачі – 6,29 грн. в ЗАТ «Дружба народів Нова», а найнижчий у ВАТ «Широке» (0,34 грн.).

Показник матеріаломісткості дозволяє визначити, скільки необхідно матеріальних витрат на 1 грн. валової продукції. Ми бачимо, що в ЗАТ «Дружба народів Нова» на виробництво 1 грн. валової продукції витрачається менше 1 грн. матеріальних витрат, а в ВАТ «Широке» та ПрАТ «Птахофабрика Южная» більше 1 грн.

Аналіз рівня рентабельності акціонерних товариств агропромислового комплексу дозволяє зробити

висновок про ефективну роботу підприємств, що аналізуються. Зазначимо, що найвищий рівень рентабельності у 2010 р. був у ЗАТ «Дружба народів Нова» – 12,5%, а в ВАТ «Широке» він склав 1,94 %.

Низький рівень рентабельності ВАТ «Широке» викликаний тим, що підприємство займається виробництвом продукції тваринництва, яка має високий витратний характер, тому рівень рентабельності 1,94% для цих підприємств є достатнім.

З виникненням в Україні недержавного сектору економіки питання вибору організаційних структур, які б найбільшою мірою сприяли швидкому розвитку ринкових відносин і відповідали принципу соціальної справедливості, стоїть досить гостро. Досвід розвинених країн з ринковою економікою переконав, що вибір стратегії на становлення у суспільстві масового власника в особі великого та малого акціонера є найвдалішим.

На підставі проведеного дослідження показників діяльності акціонерних товариств сільськогосподарських підприємств АР Крим, ми бачимо, що найбільш високі вони у закритого акціонерного товариства «Дружба народів Нова». З чого слід припустити, що це і є найбільш ефективна форма організації ведення бізнесу. Однак на показники діяльності підприємства поряд з організаційно-правовою формою впливають такі фактори, як обсяги виробництва, розміри підприємства, виручка від реалізації. Це дослідження буде продовжено в наступних роботах автора.

Список літератури

1. Акционерные общества: история и теория [под ред. Я. И. Функ, В. А. Михальченко, В. В. Хвалец] – Мн. : Новое знание, 2006 – 608 с.
2. Акционерные общества: принципы управления // Все о бухгалтерском учете. – 2004. – № 67 [Спецвыпуск № 125] – 112 с.
3. Балакар Н. В. Правове регулювання діяльності акціонерних товариств / Н. В. Балакар // Матеріали другої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Учет, анализ и аудит в системе управления предпринимательской деятельностью» (19 ноября 2010 г.). – Симферополь: ИТ «АРИАЛ», 2010 С. 32-33.
4. Бугаева Т. Н. Состояние реформирования аграрных предприятий в АР Крым [Электронный ресурс] / Т. Н. Бугаева. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/dspace/bitstream/handle/123456789/21009/81-Bugaeva.pdf?sequence=3>
5. Буднік О. М. Роль акціонерних товариств у сучасному аграрному підприємстві [Електронний ресурс] / О. М. Буднік. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Tiru/2009_28_1/39.pdf
6. Бухгалтерський учет в Украине. Теория и практика (под ред. А. Н. Коваленко). – Днепропетровск: Баланс-Клуб, 2006. – 528 с.
7. Жученко З. О. Публічні акціонерні товариства: проблеми розвитку та управління [Електронний ресурс] / З. О. Жученко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ape/2010_8/APE-2010-08/103-109.pdf
8. Про акціонерні товариства : закон України від 17 вересня 2008 р. N 514-VI / Верховна Рада України: Законодавство України. // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
9. Ковалев А. И. Анализ финансового состояния предприятия / А. И. Ковалев, В. П. Привалов // М. : Центр экономики и маркетинга, 2006 – 216 с.
10. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. / В. В. Ковалев. – М. : Финансы и статистика, 2006 – 432 с.
11. Лупенко Ю. Акціонерні товариства в АПК : монографія / Ю. Лупенко. – К. : ІАЕ, 1997. – 185 с.
12. Могильний О. М. Корпоративні відносини у сільському господарстві : еволюція, сутність та перспективи / О. М. Могильний // Агроінком. – 2002. – № 1-3. – С. 15-19.
13. Програма розвитку аграрного сектора Автономної Республіки Крим на 2011-2013 гг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://zakon1.rada.gov.ua/krym/show/rb0658002-11#n12. \)](http://zakon1.rada.gov.ua/krym/show/rb0658002-11#n12.)
14. Саблук П. Аграрна економіка і політика в Україні: підсумки минулого та погляд у майбутнє: науково-популярні нариси. У 3 т. Т. 2 / П. Саблук // Ін-т аграр. економіки. – К., 2001. – 484 с.
15. Харченко Н. В. Переваги та недоліки акціонерних товариств [Електронний ресурс] / Н. В. Харченко. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Chem_Biol/Nppdaa/econ/2010_1/244.pdf
16. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sf.ukrstat.gov.ua/ukgstruk2.htm>.

РЕЗЮМЕ

Богосян Марина

Эффективность деятельности акционерных обществ аграрного сектора АР Крым

В статье рассмотрены вопросы развития агропромышленного комплекса Крыма и проведена оценка его потенциала. Рассчитаны основные показатели деятельности трех акционерных обществ. Обозначено влияние организационно-правовой формы предприятия на результаты его деятельности.

RESUME

Bogosyan Maryna

Effectiveness of stock company of agricultural sector of AR Crimea

The issues of development of Crimean agro-industrial complex of AR Crimea are discussed in article. The assessment of the potential of agro-industrial complex of Crimea is held. The key activity indicators for the three agriculture corporations are calculated. The influence of the legal form of the enterprise on its results is indicated.

Стаття надійшла до редакції 25.02.2013 р.